

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Центральноукраїнський інститут

(назва навчального підрозділу)

Кафедра правознавства

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Фінансове право»
на тему: «Правове регулювання фінансування бюджетних установ»

Студента(ки): Малохатко В.Р.

(прізвище та ініціали)

курсу: 3

групи: ІН 16-9-23 Б1П (4.0д)

напряму підготовки (спеціальності) __ Право __

Керівник к.і.н., доцент кафедри Демешко Ю.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ПЛАН

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади фінансування бюджетних установ

1.1. Поняття та правова природа бюджетних установ

1.2. Принципи фінансування бюджетних установ у системі бюджетного права

1.3. Нормативно-правове забезпечення процесу фінансування бюджетних установ в Україні

РОЗДІЛ 2. Механізм фінансування бюджетних установ

2.1. Джерела фінансування бюджетних установ та їх правове регулювання

2.2. Бюджетне планування та кошторисне фінансування установ

РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання фінансування бюджетних установ

3.1. Аналіз проблем правозастосування у сфері фінансування бюджетних установ

3.2. Зарубіжний досвід фінансування державних установ та можливості його імплементації в Україні

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Сучасний розвиток державного управління в Україні неможливий без ефективного функціонування бюджетних установ, які забезпечують реалізацію основних соціально-економічних, освітніх, культурних та інших суспільно значущих функцій. Бюджетні установи є основними розпорядниками бюджетних коштів, тому питання правового регулювання їх фінансування посідає одне з центральних місць у системі фінансового права. Раціональне використання бюджетних ресурсів, чітке визначення правового статусу установ та порядку їх фінансування мають вирішальне значення для стабільності економічної системи держави та ефективності виконання нею публічних зобов'язань.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення нормативно-правового механізму фінансування бюджетних установ в умовах реформування бюджетної системи, посилення принципів відкритості та результативності використання державних коштів. На сьогодні законодавче забезпечення фінансування бюджетних установ містить низку прогалин, зокрема у сфері планування, контролю та відповідальності за нецільове витрачання коштів, що потребує наукового осмислення та практичних рішень.

Метою дослідження є визначення сутності, правової природи та особливостей правового регулювання фінансування бюджетних установ, а також аналіз існуючих проблем та пошук шляхів їх вирішення. Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- розкрити поняття та ознаки бюджетних установ у системі публічних фінансів;
- охарактеризувати нормативно-правову базу, що регулює порядок фінансування бюджетних установ;

- проаналізувати механізм формування і використання бюджетних коштів;
- виявити проблеми правозастосування у сфері фінансування бюджетних установ та визначити шляхи їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникають у процесі фінансування бюджетних установ. Предметом дослідження виступають правові норми, які регулюють порядок планування, розподілу, використання та контролю бюджетних коштів.

Нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, Бюджетний кодекс України, закони «Про Державний бюджет України», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підзаконні акти Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів та Державної казначейської служби.

Науково-теоретичну базу роботи складають праці вітчизняних учених у галузі фінансового, адміністративного та господарського права, які досліджують проблематику ефективності бюджетних видатків і прозорості фінансування державних установ.

Таким чином, вивчення правових засад фінансування бюджетних установ є важливим елементом удосконалення системи управління державними фінансами та формування ефективної бюджетної політики України.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади фінансування бюджетних установ

1.1. Поняття та правова природа бюджетних установ

Бюджетні установи займають ключове місце у системі публічних фінансів України, оскільки саме через них реалізується значна частина функцій держави та органів місцевого самоврядування у соціальній, освітній, науковій, культурній, медичній та інших сферах. Їх діяльність безпосередньо пов'язана з використанням коштів державного або місцевих бюджетів, що визначає їхню специфічну правову природу [1].

Відповідно до Бюджетного кодексу України, бюджетна установа — це орган, установа або організація, створена органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим чи органом місцевого самоврядування, яка повністю утримується за рахунок коштів відповідного бюджету. Такі установи є неприбутковими, тобто не мають на меті отримання прибутку, а їхні доходи використовуються виключно для забезпечення статутної діяльності [2].

Правовий статус бюджетних установ регулюється нормами Цивільного кодексу України, Бюджетного кодексу України, а також підзаконними актами Міністерства фінансів. Вони наділені правами юридичної особи, що дозволяє їм виступати суб'єктами цивільно-правових відносин — укладати договори, набувати майнових і немайнових прав, нести обов'язки та відповідати за своїми зобов'язаннями в межах затверджених кошторисів [3].

Основною ознакою бюджетної установи є фінансування виключно за рахунок бюджетних коштів. Джерелом надходжень є асигнування, визначені у кошторисі — основному фінансовому документі установи. У межах кошторису здійснюється розподіл видатків на оплату праці, придбання товарів і послуг, утримання будівель, капітальні видатки тощо [4].

Бюджетні установи також мають право отримувати додаткові

(позабюджетні) надходження, зокрема плату за надання певних послуг, благодійні внески, гранти, дарунки тощо, але використання таких коштів суворо регламентується фінансовим законодавством і має цільовий характер [5].

З правової точки зору, бюджетні установи є суб'єктами публічного права, оскільки вони створюються державою або місцевими громадами для реалізації публічних інтересів. Водночас вони беруть участь і у приватно-правових відносинах, що надає їм подвійну правову природу — публічно-правову та цивільно-правову. Такий дуалізм проявляється у тому, що у межах адміністративно-фінансових відносин вони діють як елемент державного механізму, а у цивільних правовідносинах — як юридичні особи, що мають майнову самостійність [6].

Крім того, діяльність бюджетних установ має специфічний режим майнової відповідальності. Вони не відповідають за зобов'язаннями держави, як і держава не несе відповідальності за їх борги. Водночас, розпорядження коштами здійснюється лише в межах бюджетних асигнувань, що встановлює жорстку фінансову дисципліну та контроль з боку казначейства [7].

Отже, бюджетна установа — це неприбуткова юридична особа публічного права, створена державою або територіальною громадою для виконання соціально значущих функцій за рахунок бюджетних коштів. Її правова природа полягає у поєднанні елементів публічного та приватного права, що забезпечує баланс між державним контролем і господарською самостійністю у межах чинного законодавства.

1.2. Принципи фінансування бюджетних установ у системі бюджетного права

Принципи фінансування бюджетних установ є фундаментальною складовою системи бюджетного права України, оскільки вони визначають

засади, на яких здійснюється формування, розподіл і використання бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення діяльності державних та комунальних організацій. Ці принципи відображають сутність публічного фінансування та забезпечують законність, ефективність і прозорість використання коштів державного і місцевих бюджетів [1].

Згідно з Бюджетним кодексом України, фінансування бюджетних установ здійснюється на основі певних загальних і спеціальних принципів, які відображають як конституційні засади бюджетної системи, так і особливості правового режиму бюджетних коштів [2].

Принцип законності - будь-яке фінансування бюджетної установи має відбуватися виключно в межах, визначених законом або нормативно-правовими актами, прийнятими на його виконання. Цей принцип означає, що виділення бюджетних коштів можливе лише за умови затвердження відповідних видатків у законі про Державний бюджет України чи у рішенні місцевої ради про місцевий бюджет. Відповідно, жодна бюджетна установа не має права здійснювати видатки, не передбачені її кошторисом [8].

Принцип цільового використання бюджетних коштів - бюджетні асигнування можуть використовуватися виключно на ті цілі, для яких вони були передбачені у кошторисі. Порушення цього принципу розглядається як нецільове використання бюджетних коштів, що тягне за собою фінансову відповідальність посадових осіб. Цей принцип спрямований на запобігання зловживанням і забезпечення ефективного розподілу державних ресурсів [9].

Принцип ефективності та результативності - держава зобов'язана забезпечити максимальну віддачу від кожної бюджетної гривні. Тому фінансування бюджетних установ здійснюється з урахуванням досягнення конкретних результатів — як кількісних (обсяг наданих послуг, виконаних робіт), так і якісних (покращення якості освіти, медичних послуг тощо). Це передбачає застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, який є сучасною формою управління бюджетними ресурсами [10].

Принцип публічності та прозорості – фінансова діяльність бюджетних установ підлягає обов'язковому контролю з боку держави та суспільства. Інформація про обсяги бюджетних асигнувань, використання коштів та результати діяльності установ має бути відкритою і доступною. Цей принцип забезпечує громадський контроль та сприяє формуванню довіри до органів державної влади [11].

Принцип єдності бюджетної системи - фінансування бюджетних установ здійснюється в межах єдиної бюджетної системи, що об'єднує державний та місцеві бюджети. Це гарантує узгодженість бюджетної політики на всіх рівнях управління, а також дозволяє ефективно координувати фінансові потоки між різними територіальними громадами [12].

Принцип самостійності розпорядників бюджетних коштів - бюджетні установи, які є головними або другорядними розпорядниками коштів, мають самостійність у прийнятті рішень щодо розподілу бюджетних асигнувань у межах затверджених кошторисів. Проте така самостійність супроводжується обов'язком дотримання фінансової дисципліни і не може виходити за рамки цільового призначення видатків [13].

Принцип відповідальності учасників бюджетного процесу - посадові особи бюджетних установ несуть фінансову, дисциплінарну або адміністративну відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Це гарантує належне виконання ними своїх обов'язків і запобігає неефективному використанню публічних коштів.

Отже, принципи фінансування бюджетних установ формують правовий фундамент управління бюджетними ресурсами. Вони спрямовані на забезпечення законності, ефективності, прозорості та підзвітності у сфері використання публічних коштів. Дотримання цих принципів є необхідною умовою стабільності фінансової системи держави, підвищення якості публічних послуг та зміцнення довіри громадян до органів влади.

1.3. Нормативно-правове забезпечення процесу фінансування бюджетних установ в Україні

Нормативно-правове забезпечення процесу фінансування бюджетних установ в Україні становить систему правових актів, які визначають порядок формування, розподілу та використання бюджетних коштів, а також механізми контролю за їх цільовим і ефективним застосуванням. Ця система утворює юридичний фундамент функціонування бюджетних установ, спрямований на забезпечення стабільності фінансової системи держави, реалізацію соціальних програм та виконання публічних функцій [1].

Першочергове нормативне підґрунтя фінансування бюджетних установ закріплено в Конституції України, яка визначає принципи побудови бюджетної системи та загальні засади розподілу фінансових ресурсів.

Так, відповідно до статті 95 Конституції України, бюджетна система ґрунтується на принципах справедливості, неупередженості та ефективності. Держава зобов'язана забезпечувати збалансованість бюджету і повноту використання коштів для задоволення суспільних потреб. Крім того, стаття 85 Конституції відносить до повноважень Верховної Ради затвердження Державного бюджету України, що є правовою основою для фінансування всіх бюджетних установ [2].

Основним нормативно-правовим актом, який визначає механізм фінансування бюджетних установ, є Бюджетний кодекс України (БКУ) від 8 липня 2010 року. БКУ встановлює принципи функціонування бюджетної системи, порядок складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів, а також механізми контролю за використанням бюджетних коштів [9].

Згідно зі статтею 2 БКУ, фінансування бюджетних установ здійснюється за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів. При цьому стаття 22 БКУ визначає, що бюджетні установи — це організації, які повністю утримуються за рахунок бюджетних коштів, а їхні видатки

визначаються у кошторисах, що є основним фінансовим документом установи.

Також БКУ закріплює програмно-цільовий метод фінансування, який полягає у виділенні коштів під конкретні державні програми або заходи (ст. 20, 34).

Важливим елементом правового забезпечення процесу фінансування є контрольна функція держави, яка регламентується низкою спеціальних законів.

Зокрема, Закон України «Про державний фінансовий контроль в Україні» визначає правові засади діяльності органів, що здійснюють контроль за використанням бюджетних коштів, зокрема Державної аудиторської служби [14].

Крім того, Закон України «Про Рахункову палату» закріплює повноваження цього органу щодо здійснення парламентського контролю за ефективністю використання коштів державного бюджету.

Деталізація положень Бюджетного кодексу здійснюється через низку підзаконних актів Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів та інших органів виконавчої влади.

Важливою складовою системи нормативно-правового забезпечення є внутрішні фінансові документи бюджетних установ — кошториси, плани асигнувань, звіти про виконання бюджету, що затверджуються керівниками установ та погоджуються з головними розпорядниками бюджетних коштів. Вони конкретизують механізм реалізації бюджетних рішень на рівні конкретної установи [10].

Отже, нормативно-правове забезпечення процесу фінансування бюджетних установ в Україні є багаторівневою системою, що охоплює норми конституційного, бюджетного, фінансового та адміністративного права. Центральне місце у цій системі посідає Бюджетний кодекс України, який встановлює загальні засади фінансування, тоді як підзаконні акти

деталізують його положення та регулюють технічні аспекти бюджетного процесу. Забезпечення чіткої взаємодії між цими нормативними актами є запорукою ефективного використання публічних коштів і підвищення результативності діяльності бюджетних установ.

РОЗДІЛ 2. Механізм фінансування бюджетних установ

2.1. Джерела фінансування бюджетних установ та їх правове регулювання

Фінансування бюджетних установ здійснюється на підставі правового регулювання, яке визначає порядок формування, розподілу, використання, контролю та звітування коштів. Основною метою бюджетного фінансування є створення належних умов для стабільного функціонування установ у межах затверджених асигнувань, а також ефективне й цільове використання публічних коштів.

Джерела фінансування бюджетних установ поділяються на основні (бюджетні) та додаткові (позабюджетні).

Основними джерелами фінансування є:

кошти державного бюджету — забезпечують фінансування установ, що належать до сфери центральних органів виконавчої влади або виконують загальнодержавні функції. Наприклад, фінансування закладів вищої освіти, оборонних установ, судових органів тощо [13];

кошти місцевих бюджетів — призначені для утримання установ комунальної власності, які реалізують повноваження органів місцевого самоврядування, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту [10];

бюджетні асигнування встановлюються законом про Державний бюджет або рішеннями місцевих рад про місцеві бюджети на відповідний рік.

Додаткові (власні) джерела фінансування формуються за рахунок:

плати за послуги, які вони надають згідно з основними функціями (наприклад, освітні, медичні, консультаційні);

доходів від оренди приміщень, обладнання або іншого майна, яке перебуває у їх користуванні;

реалізації продукції чи майна, виготовленого або придбаного за

рахунок спеціального фонду;

благодійних внесків, грантів і дарунків, що надходять від фізичних чи юридичних осіб для фінансування певних цілей.

Кошти від власних надходжень зараховуються до спеціального фонду бюджету і можуть використовуватися виключно на визначені цілі відповідно до кошторису установи.

Таким чином, власні доходи не замінюють бюджетного фінансування, а лише доповнюють його, сприяючи підвищенню фінансової самостійності установ [16].

Правове регулювання фінансування бюджетних установ ґрунтується на системі нормативно-правових актів, що визначають порядок формування, розподілу, використання і контролю бюджетних коштів.

Бюджетний кодекс України — основний акт, який визначає принципи бюджетної системи, джерела доходів і видатків бюджетів, правила фінансування бюджетних установ, порядок складання, затвердження та виконання кошторисів [2].

Закон України «Про державний бюджет України» (на відповідний рік) — конкретизує обсяги видатків для кожної бюджетної установи.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28 лютого 2002 р. № 228 — визначає процедуру формування та затвердження кошторисів.

Закони галузевого спрямування (наприклад, «Про освіту», «Про культуру», «Про охорону здоров'я»), що деталізують фінансові особливості діяльності установ певної сфери.

Джерела фінансування бюджетних установ становлять сукупність бюджетних коштів та власних надходжень, які спрямовуються на забезпечення виконання публічних функцій держави й органів місцевого самоврядування.

Система правового регулювання фінансування базується на положеннях Бюджетного кодексу України, щорічного закону про бюджет, підзаконних актів та галузевих законів. Таке регулювання забезпечує цільове, ефективне та прозоре використання бюджетних ресурсів, а також підвищує фінансову автономію установ через залучення власних доходів.

2.2. Бюджетне планування та кошторисне фінансування установ

Бюджетне планування — це процес розроблення та обґрунтування показників доходів і видатків бюджету на майбутній період, що здійснюється на основі прогнозу соціально-економічного розвитку держави чи території.

Метою бюджетного планування є забезпечення оптимального розподілу фінансових ресурсів між різними сферами діяльності держави, досягнення збалансованості між доходами та видатками бюджету, а також створення умов для ефективного виконання державних функцій [16].

Бюджетне планування є складовою частиною загальної системи фінансового планування в державі. Його результатом виступають проекти Державного бюджету України та місцевих бюджетів, які визначають обсяги ресурсів, що можуть бути спрямовані на фінансування діяльності бюджетних установ [10].

Основними завданнями бюджетного планування є:

визначення потреби у фінансових ресурсах для виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування;

забезпечення відповідності між наявними доходами бюджету та потребами у видатках;

розроблення ефективної структури видатків з урахуванням пріоритетів соціально-економічної політики;

підвищення результативності використання бюджетних коштів.

Бюджетне планування відбувається у кілька взаємопов'язаних етапів.

Підготовчий етап — розроблення прогнозу економічного і соціального розвитку держави, формування бюджетної декларації, визначення граничних обсягів видатків головних розпорядників бюджетних коштів.

Основний етап — складання проекту державного та місцевих бюджетів, розрахунок доходів і видатків за функціональною та економічною класифікацією.

Затвердження бюджету — прийняття закону про Державний бюджет України та рішень про місцеві бюджети.

Виконання бюджету — фінансування видатків відповідно до затверджених кошторисів бюджетних установ.

Контроль і аналіз виконання бюджету — перевірка дотримання принципів законності, ефективності та результативності [6].

Принципи бюджетного планування передбачені Бюджетним кодексом України. До них належать: обґрунтованість, реалістичність, прозорість, єдність, субсидіарність, ефективність, цільовий характер використання коштів та відповідальність за бюджетні правопорушення [2].

Кошторисне фінансування — це форма фінансового забезпечення діяльності бюджетних установ, яка полягає у виділенні коштів з бюджету на підставі затвердженого кошторису доходів і видатків [15]. Кошторис є основним фінансовим планом установи, що визначає обсяг і спрямування бюджетних асигнувань та власних надходжень на виконання її функцій.

Кошторис містить дві частини:

доходи — бюджетні асигнування, власні надходження, гранти, благодійні внески;

видатки — поточні витрати на оплату праці, комунальні послуги, закупівлю матеріалів, капітальні видатки тощо.

Фінансування установи здійснюється в межах кошторисних призначень, а зміни до кошторису можуть бути внесені лише за рішенням

головного розпорядника бюджетних коштів і погодженням з органом казначейства [11].

Процедура кошторисного фінансування включає такі основні етапи [8]:

підготовка бюджетного запиту — розпорядник коштів подає пропозиції щодо необхідного обсягу фінансування на наступний рік;

розгляд і затвердження кошторису — після схвалення бюджету головний розпорядник затверджує кошториси підвідомчих установ;

відкриття асигнувань — органи казначейства відкривають фінансування за затвердженими напрямками видатків;

виконання кошторису — установа здійснює видатки в межах отриманих асигнувань;

звітність та контроль — установи звітують про фактичне використання коштів, а органи фінансового контролю перевіряють їх законність і ефективність.

Фінансування здійснюється через систему Державної казначейської служби України, що забезпечує казначейське обслуговування розпорядників бюджетних коштів і ведення єдиного казначейського рахунку.

Бюджетне планування та кошторисне фінансування є ключовими елементами бюджетного процесу, що забезпечують раціональний розподіл і використання публічних коштів.

РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання фінансування бюджетних установ

3.1. Аналіз проблем правозастосування у сфері фінансування бюджетних установ

Правове застосування у сфері фінансування бюджетних установ передбачає реалізацію положень бюджетного та фінансового законодавства (зокрема Бюджетний кодекс України) щодо формування, розподілу, використання й контролю бюджетних коштів, що виділяються на утримання чи забезпечення діяльності державних або комунальних установ. Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, на практиці виявляється ряд суттєвих проблем у правозастосуванні, які впливають на ефективність, законність та результативність фінансування бюджетних установ. Основними з них є такі.

Неповне чи недотримання нормативно-правової бази. Незважаючи на велику кількість нормативних актів, які регулюють фінансування бюджетних установ, на практиці зафіксовано ситуації, коли відповідні установи або розпорядники бюджетних коштів не дотримуються або тлумачать положення неоднозначно. Так, у сфері освіти зазначено, що нормативно-правова база має «розгалужений» характер, але існує низка проблем у її застосуванні [17].

Одна з яскравих проблем — це коли бюджетні призначення не відповідають фактичним потребам установ-одержувачів. Таке недофінансування створює правозастосовчі виклики: видатки здійснюються без достатнього покриття, порушується принцип цільового використання коштів, ускладнюється виконання функцій установ.

Нецільове або неефективне використання коштів. Правозастосування має охоплювати не лише виділення коштів, але й контроль їхнього цільового призначення та ефективності. Проте на практиці виникають ситуації, коли кошти використовуються з порушенням встановлених правил або не

досягають запланованих результатів.

Правозастосування повинно бути підкріплене чіткою відповідальністю та прозорими процедурами. У сфері фінансування бюджетних установ нерідко спостерігаються проблеми, пов'язані з недостатнім контролем, неточною звітністю, нечіткими критеріями розподілу коштів. В освітній сфері зазначено, що навіть за наявності нормативів, рівень фінансування потребує доопрацювання.

Для бюджетних установ, фінансованих з місцевих бюджетів або через міжбюджетні трансферти, існують правові ризики, пов'язані із делегованими повноваженнями та неузгодженістю рівнів. Наприклад, у сфері освіти відзначалося, що місцеві бюджети виконували функції, делеговані державою, без відповідного фінансування за рахунок державного бюджету, що порушувало положення Конституції України.

Проблеми правозастосування у сфері фінансування бюджетних установ становлять серйозний бар'єр на шляху до ефективного, цільового і справедливого використання публічних коштів. Збалансоване рішення цих проблем вимагає не лише внесення змін до нормативно-правової бази, але й зміни підходів до бюджетного планування, контролю, прозорості і відповідальності. Правильне застосування норм фінансування бюджетних установ — це запорука реалізації державних функцій, гарантії прав громадян на публічні послуги та підвищення ефективності бюджетної системи.

3.2. Зарубіжний досвід фінансування державних установ та можливості його імплементації в Україні

Фінансування державних і публічних установ (державних органів, бюджетних закладів, комунальних підприємств тощо) є ключовим елементом ефективного функціонування державного сектору. Водночас накопичений світовий досвід свідчить про значну різноманітність моделей фінансування таких установ, включно з бюджетними асигнуваннями, автономними

доходами, державно-приватним партнерством, довгостроковими кредитами та грантами. Вивчення цих моделей і їх адаптація до українських реалій може сприяти підвищенню фінансової стійкості, прозорості та ефективності роботи бюджетних установ.

У Німеччині державні установи та наукові організації часто отримують базове фінансування з бюджету, яке доповнюється сторонніми джерелами (контрактними, грантовими). Наприклад, за статистикою, університети отримують так зване «basic funding» від держави та «third-party funding» від зовнішніх джерел. Інший приклад: асоціація Fraunhofer-Gesellschaft у Німеччині отримує лише частину коштів з держави, а значну частину — через проєкти з приватним сектором. Ця модель дозволяє установам мати певний рівень автономії, стимулює залучення додаткових ресурсів, а також підвищує ефективність використання бюджетних коштів (оскільки встановлюються конкурентні проєкти).

У Великобританії створено інституційні фінансові механізми, які підтримують публічні установи через інвестиційні банки державного сектору або фонди. Наприклад, UK Infrastructure Bank (UKIB) надає довгострокові кредити місцевим владам для проєктів інфраструктури. Також у Великобританії працюють моделі мобілізації приватного капіталу у публічному секторі: державні установи або агентства виступають як каталізатори, «приваблюючи» приватні інвестиції через державну участь. Цей підхід дозволяє розподіляти фінансове навантаження, залучати додаткові ресурси, а також застосовувати інструменти фінансової інженерії (довгі кредити, гарантії, співінвестування).

Світова практика демонструє, що ефективне фінансування державних установ часто базується не лише на «кошти з бюджету», а на створенні сприятливих інституційних умов, конкуренції за проєкти, прозорості, а також участі приватного сектору. Наприклад, діяльність Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF) сприяла створенню правових рамок і механізмів

державно-приватного партнерства (PPP) в більш ніж 70 країнах, що підсилює модель фінансування публічних установ через спільні проєкти [18].

Отже, іноземний досвід вказує на такі ключові елементи: створення незалежних фінансових агентств, довгострокове фінансування, стимулювання власних доходів установ, залучення приватного капіталу, чіткі правила фінансування.

В Україні накопичена традиція фінансування державних установ через бюджетні асигнування. Проте імплементація моделі, подібної до німецької (базове фінансування + сторонні/контрактні доходи установ), могла б сприяти підвищенню автономії цих установ та зменшити їхню повну залежність від державного бюджету. Це означає, що поряд із бюджетними видатками треба стимулювати освіту, науку, охорону здоров'я тощо до залучення грантів, проєктного фінансування, партнерства з приватним сектором.

Україна може запровадити або розширити інституції, аналогічні UK Infrastructure Bank, які спеціалізуються на фінансуванні державних установ — не лише наданням бюджетних коштів, але й кредитів, гарантій, довгострокової фінансової підтримки. Такого роду інституція могла б фінансувати модернізацію держустанов, оновлення інфраструктури, створення нових форм надання публічних послуг.

Українські державні установи можуть активно застосовувати механізми PPP або співфінансування із залученням приватного капіталу, де держава забезпечує базовий ресурс, а приватний сектор — додаткові інвестиції, технології або операційну участь. Це дозволить зменшити навантаження на бюджет, підвищити технологічність послуг і сприяти більшій результативності.

Зарубіжний досвід фінансування державних установ демонструє, що комбінування бюджетного фінансування з власними доходами установ, залученням приватного капіталу, створенням спеціалізованих фінансових

інституцій та застосуванням прозорих механізмів приносить значні результати. Для України імплементація таких моделей може стати шляхом до підвищення ефективності публічного сектору, зменшення навантаження на бюджет і покращення якості публічних послуг. Водночас важливо адаптувати моделі до українських умов, враховуючи правову базу, інституційні можливості та економічні реалії.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження теми «Правове регулювання фінансування бюджетних установ» було з'ясовано, що фінансування таких установ є ключовим елементом функціонування державного сектору економіки, адже саме через них реалізуються публічні інтереси, забезпечується виконання соціальних, культурних, освітніх і наукових програм держави. Бюджетні установи виступають важливою ланкою у системі публічних фінансів, оскільки вони є безпосередніми отримувачами бюджетних коштів і відповідають за їх цільове, ефективне та результативне використання.

Аналіз чинного законодавства показав, що правове регулювання фінансування бюджетних установ ґрунтується на нормах Конституції України, Бюджетного кодексу, а також численних підзаконних актах, які деталізують процедури планування, розподілу, обліку та контролю бюджетних коштів. Основними принципами бюджетного фінансування є законність, цільовий характер видатків, ефективність, прозорість і підзвітність. Водночас практика застосування цих принципів свідчить про наявність низки проблем, серед яких – недосконалість механізмів контролю за використанням коштів, недостатній рівень фінансової дисципліни, а також затримки у фінансуванні бюджетних установ.

Особливої уваги потребує вдосконалення механізмів фінансового планування та прогнозування, що дозволить забезпечити стабільність фінансування установ у довгостроковій перспективі. Не менш важливою є цифровізація фінансових процесів, яка сприятиме підвищенню прозорості бюджетних операцій і мінімізації зловживань. Ефективна взаємодія між Міністерством фінансів, Державною казначейською службою та розпорядниками бюджетних коштів повинна базуватися на сучасних управлінських технологіях і принципах фінансової відповідальності.

Отже, для підвищення ефективності правового регулювання

фінансування бюджетних установ необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, запровадити більш чіткі критерії оцінки результативності використання коштів, а також посилити фінансовий контроль. Реалізація цих заходів сприятиме забезпеченню стабільності державних фінансів, підвищенню довіри громадськості до бюджетної політики та створенню умов для сталого соціально-економічного розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
4. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції щодо складання кошторисів бюджетних установ» від 28.01.2002 р. № 57. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
5. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. № 5073-VI. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
6. Кузьменко О. В. Правова природа бюджетних установ у системі публічних фінансів // Фінансове право України. – 2021. – № 2. – С. 33–39.
7. Романюк В. А. Фінансово-правовий статус бюджетних установ: сучасні виклики та тенденції розвитку // Юридична наука і практика. – 2022. – № 4. – С. 52–58.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28.02.2002 р. № 228. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
9. Закон України «Про державний фінансовий контроль в Україні» від 26 січня 1993 р. № 2939-XII. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
10. Кириленко О. П. Бюджетна система України: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2020. – 312 с.
11. Деркач М. І. Принципи бюджетного права та їх реалізація у фінансуванні бюджетних установ // Фінансове право України. – 2022. – № 1.

– С. 45–53.

12. Мельник П. В. Публічні фінанси та бюджетна політика: теоретико-правовий аспект. – К.: Юрінком Інтер, 2021. – 284 с.

13. Кравченко І. В. Самостійність бюджетних установ у межах бюджетного процесу // Юридична наука і практика. – 2023. – № 3. – С. 57–62.

14. Закон України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

15. Герасименко І. В. Бюджетна система України. — К.: КНЕУ, 2023.

16. Федосов В. М. Фінанси України: навчальний посібник. — К.: Знання, 2021.

17. Сластьоненко О. О., Шумінська М. І. «Проблеми правового забезпечення бюджетного фінансування освіти в Україні та шляхи їхнього вирішення». Міжн. юр. вісник. 2019.

18. World Bank. Public Expenditure Review: Lessons from OECD Countries. – Washington, D.C.: World Bank Group, 2021. – 138 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org>